

Die Partij hat immer recht

TWEE JAAR IN EEN STASI-CEL

Thomas Lukow heeft een missie: de werkelijkheid van het leven in een totalitaire staat laten zien. Hij heeft twee jaar vastgezeten voor een poging tot *Republikflucht* uit de DDR, dus hij begrijpt niets van de *ostalgie* in het oosten van Duitsland. Maar hij ergert zich ook aan het onbegrip en de onwetendheid in de rest van Europa over het 'reëel existierend socialisme'.

Begin mei was hij in Nederland. Met een vol programma; per dag bezocht hij minstens twee scholen. Voor een bezoek aan het Pentacollege Angelus Merula had hij precies een ochtend gepland, want hij moest alweer om een uur op de Duitse ambassade zijn en daarna had hij een voordracht op de Duitse school in Den Haag. Hij vroeg nog hoe lang het rijden was naar Den Haag en hoe hard je mag rijden. Dat er trajectcontrole is, wilde hij niet geloven. Zijn vrouw, die met hem meegekomen was, wel. Gelukkig praatte hij voor ons rustiger dan hij zei te rijden. Ook de leerlingen bleken hem later goed te kunnen verstaan.

We hadden flink wat tijd gereserveerd om ook alleen met Lukow te kunnen praten. Maar voor we er erg in hadden, stond de eerste groep van vijftientig vwo-5 leerlingen al voor de deur van het lokaal. Lukow bleek een boeiend verteller; de tijd was omgevlogen.

Zodra de leerlingen zaten, stelde Lukow hun een vraag: 'Wat is democratie en wat is een rechtsstaat?' Ik wil jullie iets vertellen over hoe het is om te leven in een staat waar burgerrechten ontbreken.' Daarna liet hij een kort fragment zien uit de *Andere Tijden* uitzending van oktober 2000 over Hohenschönhausen waarin hij en een andere voormalige gevangene lieten zien waar, hoe en waarom ze in de Stasi-gevangenis hebben gezeten. Het gevangenisregime probeerde de gevangenen psychologisch kapot te maken. Dat begon al direct na binnen-

komst. 'We hadden in een geblindeerd busje gezeten. Waar we naar toegingen wisten we niet. We mochten niet praten. We gingen een voor een naar binnen zodat je niet wist waar de anderen waren gebleven. We mochten geen enkel contact hebben met medegevangenen en de buitenwereld. Mijn ouders wisten alleen dat ik was vastgezet vanwege een vluchtpoging naar het Westen. Dat stond op een kaartje dat ze hadden gekregen na mijn arrestatie. Maar waar ik zat en hoe lang het zou duren, wisten ze niet.'

Kalashnikov

'Toen ik zes jaar oud was, ging ik bij de *Jungpioniere*. Dat was in 1965. We hadden van die blauwe halsdoeken. Ieder kind wil op die leeftijd ergens bij horen. Het was zeer militaristisch, met veel gemarcheer met fakkels enzo. Dan zei onze leider: 'Für Frieden und Sozialismus. Seit bereit!' en dan moesten wij antwoorden: 'Immer bereit!' en een militaire groet brengen.'

Thomas laat de liedjes horen die ze bij de *Jungpioniere* zongen, *Die Partei, die Partei, die Partei hat immer recht* en *Wenn ich groß binn, gehe ich zur Volksarmee*. 'Bij de *Jungpioniere* speelden we ook soldaatje. De slechten waren altijd de Amerikanen en Israëliërs. Degene die had gewonnen mocht als beloning met een Kalashnikov schieten. Het blijft natuurlijk wel opmerkelijk dat je in Duitsland na de oorlog de Israëliërs slecht moest vinden.'

'Met je veertiende werd je lid van de *Freie Deutsche Jugend*. Iedereen werd lid, want anders kon je niet zomaar naar de film of het theater. Je kon geen eindexamen doen en geen studie gaan volgen. Maar ook niet naar de disco en dus geen meisjes ontmoeten. Middelbare scholieren en studenten moesten ook lid worden van de *GST*, dat betekent *Gesellschaft für Sport und Technik*. Dat klinkt vriendelijk en onschuldig, maar in werkelijkheid was het een paramilitaire organisatie. Je leerde er marcheren, exerceren en met wapens omgaan. De DDR had de meest gemilitariseerde samenleving in Europa.' Voorzichtig kwamen op deze leeftijd ook de eerste vragen. Maar op zijn middelbare school werden die niet gewaardeerd. 'Het marxisme heeft altijd gelijk, omdat het juist is.' Met dat soort antwoorden moest Thomas het doen.

Stones

'Zoals iedereen op die leeftijd begon ik me voor popmuziek te interesseren. Maar popmuziek was een gevoel

onderwerp in de DDR. Dat was kapitalistische muziek die de juiste klassengeest bij de jongeren ondermijnde. Dus Westerse popmuziek, de Beatles en de Stones, was verboden. In plaats daarvan kwam een slap aftreksel dat het socialisme verheerlijkte. En als je zelf muziek maakte en wilde optreden, moest je toestemming

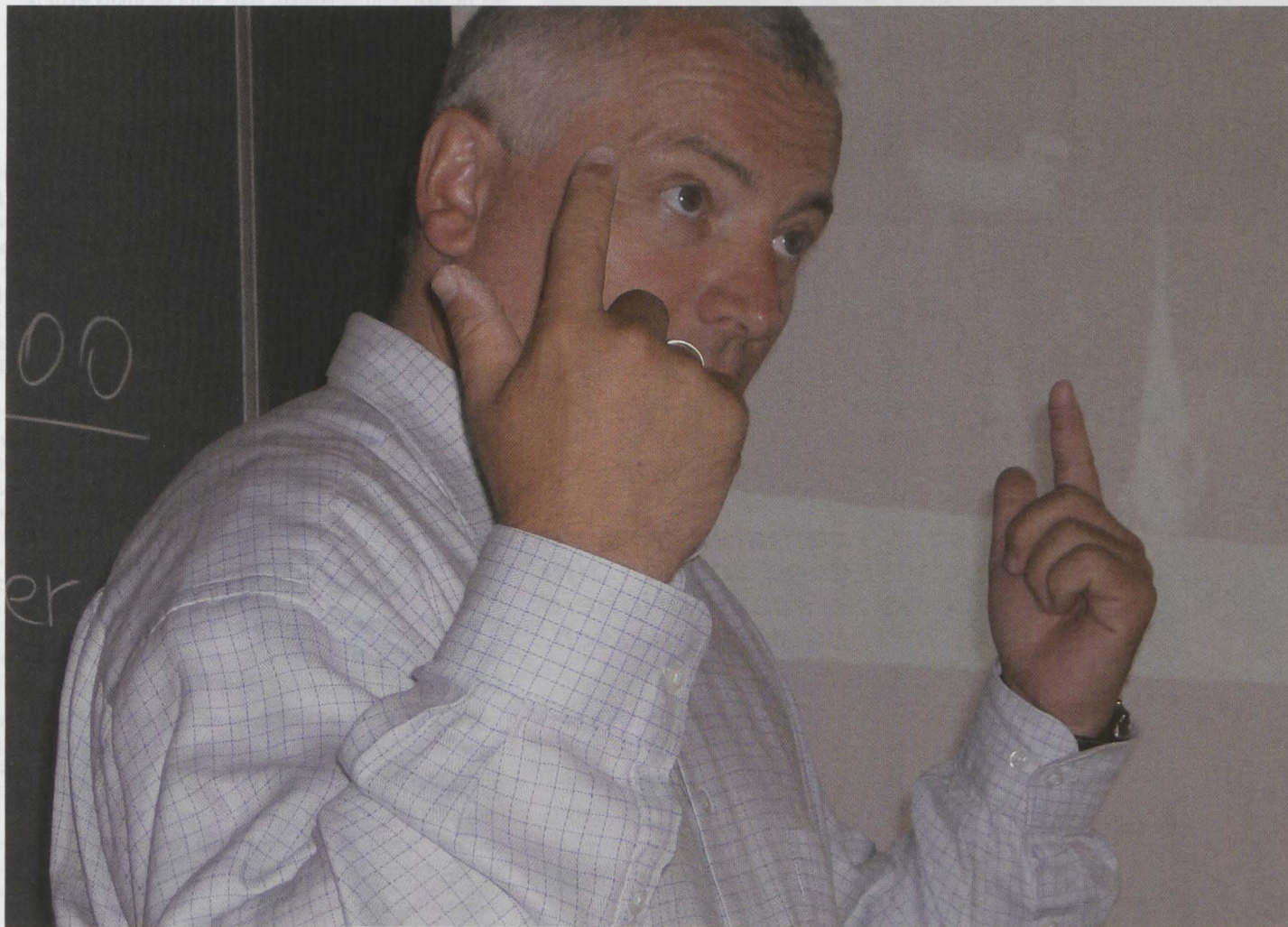
Popmuziek in de DDR: opgewekte liedjes over landarbeiders die voor het socialisme op hun tractor rijden.

vragen bij het *Kulturamt*. Daar keken ze of je teksten in orde waren, of je geen Engels gebruikte en of je haren niet te lang waren.' Als hij vertelt welke popliedjes door het *Kulturamt* goed gekeurd werden, zitten de leerlingen te gniffelen: opgewekte liedjes over landarbeiders die voor het socialisme op hun tractor rijden.

'Zo was ik bij een door de FDJ georganiseerd popconcert op de Alexanderplatz, in Berlijn. Er werd te veel gedron-

Tomas Lukow vertelt.

ken en het liep uit de hand. Toen greep de politie in, maar dat deed ze zo hardhandig dat mensen tot bloeden toe werden geslagen. Dat was voor mij de reden om het lidmaatschap van de FDJ op te zeggen. Maar wat dan? Ik was zeventien en een studie kon ik vanaf dat moment wel vergeten. Ik ben toen gaan werken: eerst als kelner, later als chauffeur. En ondertussen muziek

En dan die verhalen over de dingen die wel goed zouden zijn geweest, zoals de saamhorigheid die er toen was: quatsch.

maken. Maar officiële optredens zaten er natuurlijk niet meer in. We speelden in kerken.'

De muziek die Lukow en zijn vrienden maakten, noemden ze punk. Maar het was niet zozeer 'no future', als wel gewoon lol maken waar het hen om ging. 'Onze zanger zong uit het kookboek van zijn moeder.' Hij laat een foto zien van zo'n optreden, de leadgitarist staat

op de preekstoel van de kerk. Zou hij weten dat onze nationale poptempel Paradiso een gewezen kerk is? Hij heeft ook een foto van een prenatale Rammstein-bezetting. Jongens met lange haren, maar nog zonder macho-pose. Als hij dan ook een geluidsfragment laat horen, is het ongeloof groot. Het is een gezellig meezinger: drink met ons mee, dan vliegen we samen weg. Maar zo'n tekst zorgde wel voor grote problemen met de autoriteiten. Want of de tekst nu over een denkbeeldige of een daadwerkelijke reis ging, de zanger riep toch op het arbeidersparadijs te verlaten!

Vlucht

'Ik wilde het land uit, vrij zijn. Dan was er maar een oplossing: naar de Bondsrepubliek. Maar ik had geen zin om me aan de grens te laten neerknallen. Dus ging ik naar Tjecho-Slowakije. Nou, die grens werd even goed bewaakt als die in de DDR. Iemand vertelde mij dat je vanuit Hongarije eenvoudiger naar het Westen kon komen. Maar om daar te komen had je als DDR-burger een visum nodig. En die had ik niet. Toch heb ik geprobeerd om Hongarije in te komen. Maar voor de grens werd ik al opgepakt. Later hoorde ik dat er al een hele tijd een Tjecho-Slowaakse agent achter me aan had gezeten. Al bij de grens met de Bondsrepubliek had hij gedacht: da's nou typisch zo'n jongen uit de DDR die naar het Westen wil vluchten.'

'Eerst werd ik naar Bratislava gebracht en daarna naar Praag. Totaal heb ik in Tjecho-Slowakije dertig dagen vastgezeten. Vervolgens hebben ze me naar Berlijn gevlogen. Daar werd ik naar Hohenschönhausen gebracht. Maar dat wist ik toen nog niet. Je wist niet waar je was. Later ben naar Bautzen in Saksen overgebracht. In 1983 kwam ik na twee jaar gevangenschap vrij. Ik had gehoopt dat de Bondsrepubliek me vrij zou kopen. Dat soort dingen gebeurden. Voor honderdduizend mark liet de DDR mensen gaan. 33.700 mensen konden zo de DDR uit. Moet je nagaan wat dat de DDR heeft opgeleverd: bijna drieëneenhalf miljard mark! In wezen heeft de Bondsrepubliek het leven van de DDR gerekt. Dat deed ook het West-Duitse bedrijfsleven. Dat plaatste orders in de DDR, bijvoorbeeld voor huishoudelijke apparaten zoals broodroosters en mixers. Sommige ervan werden zelfs in gevangenschappen gemaakt! Maar goed, ik ben niet vrijgekocht. Blijkbaar had ik te weinig waarde.'

'Na mijn vrijlating kreeg ik een speciaal identiteitsbewijs, zodat de politie altijd kon zien dat ik gevangen had gezeten. En verder bleven ze me in de gaten houden. In mijn Stasi-dossier vond ik bijvoorbeeld dit verslag.' Hij leest voor: 'Lukow heeft een kleine eenkamerwoning. Hij houdt veel feestjes. De deelne-

mers zijn zowel van het mannelijk als het vrouwelijk geslacht. Ze zien er onverzorgd uit.' Ook mijn ouders, die beiden lid van de SED waren, werden ondervraagd: 'Hoe kan het toch dat een kind van socialistische ouders zo kan ontsporen?' en 'Wat is er toch fout gegaan in de opvoeding?' Uiteindelijk mocht ik vlak voor de val van de Muur naar de Bondrepubliek.'

'Daarna heb ik zeker tien jaar geen tijd gehad om me over Hohenschönhausen te bekommeren; ik trouwde, we kregen kinderen en ik moest een bestaan opbouwen als freelancer. Tot een vriendin me vroeg hoe het daar nou geweest was. Toen ontstond de drang om erover te vertellen. Veel mensen, en vooral scholieren, hebben geen voorstelling van wat de ware aard van het communisme was. Wat een dictatuur is. En dan die verhalen over de dingen die wel goed zouden zijn geweest, zoals de saamhorigheid die er toen was: quatsch. Democratie is geen paradijs, maar ze kent geen willekeur en rechtenloosheid. Dat wil ik kwijt.'

Dan is de tijd alweer bijna om. Toch wil Lukow nog een ding vertellen. 'Het kan raar lopen in het leven. Toen president Clinton Duitsland bezocht, kwam hij ook naar de Bondskanselarij in Berlijn. Ik was daar ook en ik heb hem de hand geschud. Als iemand mij toen ik nog in Hohenschönhausen vast zat, gezegd

Veel mensen, en vooral scholieren, hebben geen voorstelling van wat de ware aard van het communisme was.

had: 'Over twintig jaar ben jij in de Bondskanselarij bij de Bondskanselier van het verenigde Duitsland en daar zul je de hand schudden van de president van de Verenigde Staten,' dan had ik hem voor volslagen krankzinnig verklaard.'

DUITSLAND INSTITUUT

Duitsland Instituut Amsterdam (DIA)
Het DIA richt zich op de politiek, economie en geschiedenis van Duitsland (na 1945) vanuit Nederlands perspectief. De Onderwijsafdeling van het DIA organiseert voor docenten in het Voortgezet Onderwijs congressen, cursussen en excursies en ontwikkelt onderwijsmateriaal.

Duitslandweb

Op www.duitslandweb.nl vindt u informatie over Duitsland en leest u over actuele thema's uit de Duitse politiek, samenleving en (recente) geschiedenis. Deze website beschikt over een speciale Scholierenpagina en Docentenpagina met artikelen van en voor leerlingen en allerhande informatie voor docenten. Ook vindt u hier WebQuests voor het vak geschiedenis; deze digitale opdrachten kunt u eenvoudig in uw lessen inzetten.

www.duitslandweb.nl > Onderwijs

- > Scholieren
- > Docenten
- > WebQuests

'Das Leben der Anderen'

In de zomer van 2007 verschijnt onderwijsmateriaal bij de film 'Das Leben der

Anderen'. In de film, die in 1984 in de DDR speelt, bespioneert Stasi-agent Wiesler een succesvolle toneelschrijver en zijn vriendin. Het vakoverstijgende materiaal gaat uitgebreid in op de historische achtergronden bij de film en bevat vakspecifieke opdrachten en projectideeën. Het fullcolour materiaal beslaat circa 14 pagina's en kost € 12,50.

Nieuwsbrief

Ieder half jaar verschijnt de *Onderwijs-nieuwsbrief* in een oplage van 2.500 exemplaren. In de nieuwsbrief worden projecten en bijeenkomsten aangekondigd en onderwijsmateriaal gepresenteerd.

Bestellen materiaal en aanmelden *Onderwijsnieuwsbrief*:
bestellingen@dia.uva.nl

Duitsland Instituut Amsterdam
Prins Hendrikkade 189B
1011 TD Amsterdam
T (020) 525 36 90 F (020) 525 36 93
E dia@dia.uva.nl
I www.duitslandweb.nl
www.duitslandinstituut.nl

DUITSLAND INSTITUUT AMSTERDAM (DIA)

Ulrich Mühe als Stasi-agent Wiesler in de film 'Das Leben der Anderen'
© Foto: Cinemien Film & Video
(www.cinemien.nl)